

kompleksna kombinacija hipersenzibilne »slovanske« blagosti in »severno-aziatske« ostrine. Ta bridka, prefinjena superiornost, ki temelji na velikanski kulturi resničnega svetovljanja, ga je vendarle zmeraj reševala iz vseh skrajnosti, v katere je zabredel s svojim pustolovskim pogumom, in mu naposled omogočila, da je po dolgih letih emigracije zmagovito dopolnil svojo usodo na Itaki, v domovini.

TUJE PESMI V SLOVENSKI BESEDI

Ureja Janez Menart

Ašvagoša: Budovo življenje I

Uvodne besede napisala in pesem prevedla Vlasta Pacheiner-Klander

Življenje ustanovitelja budizma Siddhárthe Gáutame (ali v jeziku páli Siddhátthe Gótame), ki je živel verjetno od 563 do 483 pr. n. š. in se je sam imenoval Buddha (Prebujeni), je spodbudilo številne umetniške stvaritve. Ena takih je *Budovo življenje* (Buddhačarita), sanskrtška pesnitev staroindijskega pesnika Ašvagoše iz 1. ali 2. st. n. š. V tretjem spevu, ki je tu preveden skoraj v celoti

(kitice 1—62), se pesnik ustavlja ob prvem srečanju prihodnjega Bude s trpljenjem. Oče, vladar v majhni državi na ozemlju ob meji današnjega Nepala in Indije, mu je namreč vso mladost to stran življenja prikrival, da ne bi razmišljanje o temeljnih življenjskih vprašanjih sina odvrnilo od praktičnih vladarskih dolžnosti, kakor je bilo prerokovano in kakor se je tudi res zgodilo. Ašvagoša, prvi znani predstavnik klasične staroindijske književnosti, gradi pripoved na nasprotju med čutno poudarjeno, umetno vzdrževano idilo in med neizprosno vsakdanjo resničnostjo, ki pa ji po legendarnem izročilu k razkritju pomagajo nadnaravne sile, naklonjene junakovi preusmeritvi v duhovnost. Čeprav je Buda videl rešitev za človeštvo prav v tem, da človek svoje ravnanje opre na lastno moralno spoznanje in moč, je zlasti pozni budizem, ki je z nekaterimi idejami vplival že na Ašvagoševa dela, razlagal življenje

tudi s posegi nadnaravnih bitij in je tako vsaj v podrejeni vlogi sprejel precej hinduistične mitologije in ustvaril seveda tudi svojo. Budov nauk, po katerem še danes živi velik del človeštva, zlasti v Aziji, v ohranjenem delu pesnitve ni podrobno predstavljen. V odlomku, ki ga objavljamo v tej številki, je v ospredju prvo izmed Budovih štirih temeljnih spoznanj: življenje je trpljenje. Ta stavek, ki bi sam zase res lahko zbujal vtis brezizhodnega pesimizma, pa je Buda, ki je bil nasprotnik vdanosti v usodo, dopolnil še s spoznanji, da ima trpljenje vzrok, da je minljivo, kakor je sploh vse minljivo, in da je mogoče odpraviti vzrok trpljenja, človekovo poželenje.

Nekoč pa princ je slišal za livade
in gaje, kjer odmeva ptičje petje,
kjer je pod drevjem hladna, mehka trava
in so tolmeni z lotosi prekrti.

Je slišal za mikavne mestne parke,
tako zelo v časteh pri ženskem spolu,
in da odšel bo ven, se je odločil,
kot slon, ki je zaprt med štiri stene.

Naposled kralj je zvedel za to željo
sinú, ki toliko mu je pomenil.

Pripraviti je zanj dal iz ljubezni
izlet, primeren letom in pa stanu.

A prepovedal je ljudem preprostim,
ki mučile so razne jih nadloge,
na cesto priti, ker pogled bi nanje
utegnil princa nežnega pretresti.

Krasili glavno cesto so in zlepa
so pregovarjali vse slepe, stare,
pohabljene, bolnike in berače,
naj ne pokažejo se kraljeviču.

Že okrašena cesta je bila in pravi
bil čas je, da princ svetli z zvestim spremstvom
z balkona pride králjeve palače
in kralj mu za izlet dá dovoljenje.

In orosile so oči se kralju,
objel je sina in ga dolgo gledal,
res mu na glas je rekel: »Pojdi!« Vendar
ostal pri njem je iz ljubezni v mislih.

Potem se princ je vzel na voz, ki v zlatu
se bleščal je, kot da močno se bliska,
in vanj bila sta vprežena dva para
konj ukročenih z zlatimi jermeni.

Vso cesto so posuli z belim cvetjem,
z zastavami in venci okrasili.
Princ s spremstvom se prikazal je kot mesec,
ki se na nebu v družbi zvezd prikaže.

Ko se počasi peljal je po cesti,
so od povsod vanj gledali meščani,
kot da ga z modrim lotosovim cvetjem
obspajo oči njih radovedne.

Kot dobrega so eni ga slavili,
spet drugi so se klanjali sijaju
in tretje s svojo je prevzel lepoto,
želeli so mu, da bi dolgo živel.

Prišle so žene iz družin velikih
in trume skromnih gozdnih prebivalcev,
pritlikavci iz nizkih koč prišli so
in se priklanjali mu kot zastave.

Da že prihaja princ, so žene čule
od strežnic. Brž od starešin dobile
so dovoljenje, da gredo ga gledat,
in stekle so v palačah na terase.

Prevzela jih je taka radovednost,
da so nadele si nakit narobe;
zapletale so v biserov se nize
in komaj gledale, iz sna zbujene.

Ko tekle bosih nog so po stopnicah,
prerivale se in z verižicami,
z nagležnjicami glasno žvenketale,
preplášile so jate ptic domačih.

Čeprav priganjala jih je zvedavost,
so nekatere vendar zaostale,
ker so ovirali pri hitrem teku
jih polni boki in pa oble prsi.

Med njimi eno je obšla zadrega,
ker si nadela je bila na skrivnem
predragocen nakit. Zato nalašč je,
zdaj skrivajoč ga, malo zaostala.

Potem za okni je nastala zmeda,
ker ženske so se zgnetle kakor v klobčič,
suvále se, pozvanjale z uhani
prelepimi in drugimi okraski.

Obrazi ženski, lepi kakor lotos,
bili so videti povsod po oknih,

kot da ljudje na čast bi kraljeviču
 postavili v palače živo cvetje.
 Kot so nebesa lepa, ker krase jih
 vozovi, polni lepotic nebeških,
 tako zdaj lepo je bilo to mesto,
 ker lepotice gledale so z oken.
 Kakor da je na ozkih oknih cvetje,
 te lepe radovednice za njimi
 naslanjale so druga se na drugo,
 z uhani lica božale sosedam.
 Na cesto princa gledale so žene,
 kot da žele stopiti dol na zemljo.
 Možje pa gledali so kvišku k njemu,
 kot da bi radi vzdignili se k nebu.
 Ko videle so žene kraljeviča,
 postavnega in zalega obraza,
 so čistega srca in brez zavisti
 dejale: »Srečna je njegova žena!«
 Prerokovano je, da princ ta silni,
 obraza lepega kot bog ljubezni,
 se odpovedal bo kraljevski kroni
 za višji cilj — zato slave ga žene.
 Princ videl cesto prvič je v življenju.
 Vedenje lepo in obleka čista
 ljudi na njej sta ga razveselila,
 bilo mu je, kot da je vnovič rojen.
 Bogovi z božjega sveta to mesto,
 veselo kot nebesa, so uzrli
 in starca so postavili pred princa,
 da bi opomnili ga na poslanstvo.
 Opazil kraljevič takoj je starca,
 ki je tako drugačen bil od drugih.
 Zares natančno si ga je ogledal
 in radovedno rekel je vozniku:
 »Voznik, kdo je ta mož oči udrtih,
 oprt na palico in siv in sključen?
 Je vzrok slučaj, sprememba, zakonitost,
 da ude skrivljene ima, mlahave?«
 Voznik je odgovoril po resnici,
 ker zdelo se mu ni prav nič nevarno,
 saj so razsodnost vzeli mu bogovi,
 ki starca so poslali h kraljeviču:

»Vzrok je staróšt, da je ta mož propadel.

Staróšt uniči moč, razje lepoto
in čute otopi, prinese žalost
in oslabi spomin, prežene užitke.

Ta človek pil je materino mleko,
po tleh se kobacal kot vsi otroci,
čez čas razvil se v lepega je fanta
in navsezadnje je staróšt dočakal.«

Odgovor kraljeviča je pretresel,
da prizadeto vprašal je voznika:

»Mar pride ta nesreča tudi nadme?«

Voznik mu je takole odgovoril:

»Vsekakor, če boš živel dosti dolgo.
Kot bo mineval čas, se ti boš staral.

Ljudje vedo, da jim staróšt uniči
lepoto, pa si vendar jo želijo.«

Kakor ob gromu se prestraši krava,
ob misli na staróšt se princ je zgrozil.

Bil velik duh je: z dobrimi je deli
v življenjih prejšnjih dušo si prečistil.

Globoko vzdihnil je in zmájal z glavo,
od starca dolgo ni oči odvrnil,
potem vesele gledal je meščane
in si vznemirjen rekel sam pri sebi:

»Tako staróšt bo prav vsem brez razlike
uničila spomin, moč in lepoto.

To sami gledajo ljudje vse dneve,
vendar jih ta usoda ne vznemirja.

Če je tako, voznik, takoj obrni
voz proti domu! Le kako naj v parku
naravo uživam zdaj, ko ni mi v mislih
nič drugega kot ta staróšt strahotna.«

Na ukaz je gospodarjevega sina
voznik svoj voz obrnil proti domu.

In kraljevič, utopljen v skrbi, je stopil
v domačo hišo, kakor da je prazna.

Pa tudi tu staróšt mu ni šla iz misli,
nobena stvar ga ni več veselila.

Zato še enkrat oče je dovolil,
da je odšel kot prvič iz palače.

Zdaj so ustvarili bogovi isti
človeka bolnega. In sin kraljevi

ga je opazil, dolgo dolgo gledal
in navsezadnje vprašal je voznika:

»Zakaj ta mož ima napihnjen trebuh,
povešena ramena, zvite rōke
in bled in shujšan trese se in hrope,
oklepa se ljudi in vpije ‚Mama‘?«

Voznik odvrnil je: »Princ plemeniti,
to zlo bolezen je. Človeka muči,
če vnamejo se trije mu sokovi.
Še sam bog Indra kdaj pred njo ni varen.«

Princ, poln sočutja, gledal je bolnika,
potem pa vprašal: »Ali ta nesreča
samo človeka tega je zadela
ali preti ljudem vsem ta nevarnost?«

Voznik tako je odgovoril princu:
»O kraljevič, nadloga ta je splošna.
Čeprav ljudje tako v boleznih raznih
se mučijo, svet vendar veseli se.«

Ko slišal je voznikove besede,
je kraljevič vzdrtel, kot na valovih
odsevi mesca v vodi trepetajo,
in rekel tiho, ganjen od sočutja:

»Ljudje res vidijo to svojo bedo,
a vendar upanje imajo trdno.
Grozi bolezen jim, a veselē se:
veliko mora biti njih spoznanje.

Voznik, obrni voz domov, v palačo!
Ne mika več me v svet. Kot da otrpnil
moj duh je, ko sem slišal za nevarnost
bolezni, nič več ni mi za užitke.«

Ko kralj je videl, da se sin je vrnil
v palačo dvakrat ves pogreznjen v misli
in žalosten, kar sam se je napótil
po mestu, da razišče vzrok spremembe.

Ko je dognal, zakaj se princ je vrnil,
je vedel, da ga sin bo zdaj zapústil.
Razjézil se je, vendar kaznoval ni
moža, ki je skrbel za pot, prestrógo .

Le žélel je: »Da ne bi nas zapustil,«
pripravljal sinu vse mogoče užitke,
misleč, da le morda ni čisto trden,
da ga zmotila čutna bo naslada.

A čuti prinčevi so otopeli
za vse naslade, ki jih nudi harem.
»Mogoče bi izlet ga le razvédril,«
je mislil kralj in zanj spet vse pripravil.
Ko kralj je videl, da se princ res muči,
brez misli na nevarnost, iz ljubezni
naróčil je, naj v parku kurtizane
omikane ga še razveselijo.
In spet skrbno pregledali so cesto
in okrasili, kralj pa je ukazal,
naj čakata voznik in voz na princa.
Potem poslal na pot je znova sina.
Ko princ tako se peljal je po cesti,
bogovi so poslali mu naproti
pogrebni sprêvod. Nihče drug ni videl
mrliča razen princa in voznika.
Princ vprašal je voznika: »Kdo je človek,
ki štirje nosijo ga na nosilih
in je pokrit, ozaljšan, a ne diha,
za njim pa trop ljudi otožnih stopa?«
Bogovi čistih duš, ki v svetlih krajih
prebivajo, voznika so navdali
z vsevednostjo, da princu je povedal
resnico, ki naj bi bila mu skrita:
»Ta človek brez zavesti je, razuma,
brez čutov, brez življenja, kakor tnaló.
Sežgali bodo ga in zapustili
prijatelji, sovražniki njegoví.«
Ko slišal kraljevič je ta odgovor,
vznemirjeno voznika je povprašal:
»Mar vse, kar živo je, tako bo umrlo,
mar le ta mož dočakal tak je konec?«
»Vse, kar je živega, tako bo umrlo,«
voznik je rekel. »Tému ne uide
nihče, ne kdor je velikan duševni
ne tisti, ki po duhu je pritlikav.«
Bil kraljevič je trdnega značaja,
a ta pogovor ga je le potrl.
Naslonil se je z ramo na oporo
pri vozu in z globokim glasom rekel:
»Ljudje živijo prav gotovo v zmoti,
ker vsega tega nič se ne bojijo.

Duševno so že čisto otopeli,
 da tu na cesti zdaj stoje brezbrizno.
 Voznik, obrni voz domov, v palačo!
 Ne kraj ne čas za izlet primerna nista.
 Kako naj človek sploh še v čem uživa,
 če ve, da vse na koncu smrt nas čaka?»

ODMEVI NA...

Slovenski kulturni razvoj 1945—1984 (III)

(analiza Kosovih pripomb)

Tine
Hribar

V prvi polovici šestdesetih let si Dušan Pirjevec zastavlja še sartrovska, se pravi eksisten-
 cialistična vprašanja. Formulacijo iz *Neresničnih
 dilem* (Naša sodobnost, 10, 1962), namreč misel,
 da je privatna zadeva slehernega posameznika
 odločitev o tem, v kakšnih pokrajinah se bo nase-
 lil za tistih nekaj let, ki mu jih je preživeti na tem
 svetu, izostri v študiji *Ob Sartrovem Gnusu* (Can-

karjeva založba, Ljubljana 1964) v naslednje vprašanje: »Kaj bom
 storil s svojim življenjem?« Vprašanje, ki po izvoru sicer ni Pirjevčevo,
 saj pripada glavnemu junaku Sartrovega *Gnusa* Antoinu Roquentinu,
 terja odgovor o najvažnejših zadevah človekovega bivanja, o smislu
 tega, kar človek počne.

Pirjevec išče izhodišča za bolj avtentično eksistenco. Izhaja torej
 iz razkola med eksistenco in svetom, preseženje tega razkola pa pove-
 zuje s spremenjenim, razodtujenim svetom. Študiji *Ob Sartrovem Gnusu*
 se pozna, da je še iz časa pred ukinitvijo *Perspektiv* in represijskimi
 ukrepi (seveda v imenu prave ideje), ki so sledili tej ukinitvi. Kajti
 že v naslednji študiji, v študiji *Tragična komedija*, ki je bila najprej ob-
 javljena v prvi številki *Problemov* za leto 1965, potem pa kot uvodni
 tekst k Gogoljevimi *Mrtvim dušam* (Cankarjeva založba, Ljubljana 1965),
 se Pirjevec distancira od spreminjanja sveta. Od vsakršne človekove
 akcije v imenu te ali one Ideje. Temeljna resnica človekovega bivanja
 po Pirjevcu zdaj ni človekovo razmerje do sveta, marveč do mrtvih
 in smrti. Razmerje do smrti, ne do življenja je vsedoločujoče merilo
 človečnosti. Kolikor ga družba zavrže, kolikor tako zgubi poslednji
 stik s smrtjo kot temeljnim dejstvom človekovega bivanja, se svet
 spremeni v semenj ničevosti. S to mislijo stopi Pirjevec v neposredno
 bližino Heidegrovenga mišljenja. Dokončni premik napravi v študiji